

FELIU DE LA PENYA; UNA VISIÓ ACTUAL DE CATALUNYA COM A PAÍS

Maria Grau i Saló

INTRODUCCIÓ I PROPÒSITS

Les paraules poden canviar de significat amb el pas del temps. Aquest fet, que és evident en tots els camps de la semàntica, resulta particularment cert quan es tracta del vocabulari de tipus polític ja que en aquest cas, a més del ja previsible canvi provocat per la natural evolució, apareix també moltes vegades un intent de manipulació del significat fet amb intencionalitats polítiques.

Resulta prou evident que paraules com província, nació o pàtria —i sense posarnos amb conceptes més complexos com podria ésser el d'estat— han canviat el seu contingut semàntic amb el pas dels darrers segles.

Quant a província, tothom coneix l'evolució del seu significat des de l'antiga Roma fins al sentit que ha adquirit actualment a l'estat espanyol, el precedent del qual s'ha de buscar en la divisió en prefectures feta per Josep Bonaparte el 1808.

D'altra banda, segons coincideixen a afirmar la major part dels historiadors, el concepte actual de nació no apareix fins després de la Revolució francesa,¹ i així i tot, és un terme que possiblement no està encara completament fixat.² A més, i ja en la línia de les conveniències polítiques, s'ha arribat a crear actualment una certa identificació entre nació i estat, intentant-se —per part de molts estats plurinacionals— de despersonalitzar i d'absorbir les diverses nacions que els componen.

1. «La nació, com a fenomen conscient i actiu en la vida col·lectiva i d'afirmació i enfrontament amb altres grups, sorgí vigorosament i amb trets característics a partir de la Revolució Francesa...» (Josep Verde i Aldea, G.E.C.).
2. Un historiador com Pierre Vilar afirma en tractar del terme nació: «Els assaigs per a precisar aquest vocabulari han reeixit a mitges». «Catalunya dins l'Espanya moderna», vol. I (Ed. 62). Barcelona 1979, p. 37.

Pel que fa al mot pàtria, que significà originàriament la terra dels avantpassats, i la terra on hom ha nascut, ha sofert també una evolució semàntica i actualment és emprat per molts intel·lectuals com a sinònim de nació.

Queda, doncs, establerta la dificultat de precisar el significat d'uns vocables concrets en una època determinada, així com també la necessitat d'intentar de fer-ho si volem aprofundir en un real concixement del període en qüestió.

Un segle clau per a entendre la Catalunya actual és el XVII, en un sentit ampli, segle que va veure els dos alçaments puntuals: el del 1640 i el de la Guerra de Successió. Això no obstant, la terminologia política d'un període tan bàsic no ha estat pas encara estudiada d'una manera exhaustiva.

Des de l'òptica castellana, i en un treball publicat per José Maria Jover Zamora, trobem definida la nació del XVII com a unitat natural, geogràfica i humana, però sense consciència política, sense una raó de ser en si mateixa.³

Igualment les aportacions fetes per un respectable historiador com és Francisco Tomás Valiente coincideixen en principi a confirmar el sentit primari i immediat del mot i a treure-li intencionalitat política.⁴

Cal tenir també en compte un documentat treball de José Antonio Maravall —basat en la lectura de diversos escriptors espanyols de l'esmentada època on, si bé considera també la nació com una comunitat natural i ètnica, admet que el mot pot posseir ja una certa connotació política. Maravall, però, sembla considerar en el cas de la Corona espanyola, com a única «nació», tot el conjunt del

3. «Procuraremos retrotraer la palabra nación a su contenido primitivo, natural, exento todavía del valor teórico-político que la Revolución francesa le diera... Es una entidad tan natural, tan fundamentalmente geográfica como la tierra misma que la sustenta, con la que forma una unidad». Jover Zamora, J.M., «Sobre los conceptos de monarquía y nación en el pensamiento político español del XVII» (Cuadernos de Historia de España). B. Aires, 1950.

«Pero las naciones buscan su justificación trascendente en la Monarquía, en el servicio de unos fines que son, no ya cualidades naturales, sino valores éticos, en los que se cifra la unidad de destino de todas y cada una de las naciones», id. p. 110.

I afegeix encara d'una manera terminant:

«Una revolución radical: la portuguesa, que lleva su antimonarquismo a su cauce natural: el nacionalismo. En las demás provincias levantadas no puede hablarse de nacionalismo...», id. p.,112.

4. «Del mismo hecho del nacimiento deriva también, incluso lingüísticamente, otra palabra: nación». Tomás y Valiente, F., «La España de Felipe IV» (vol. XXV de la «Historia de España» de Menéndez Pidal). Espasa-Calpe, Madrid 1982, p. XV del pròleg.

«Esta es, pues en aquel siglo una realidad natural, primaria y no rigidamente conceptualizada. Pertenecer a una nación significa haber nacido en una tierra y formar parte de las gentes que la habitan». Id. p. XVI del pròleg.

I més endavant:

«... para la mayoría de los escritores del siglo XVII «España es madre de muchas naciones». En este sentido nación no equivale, en modo alguno, a comunidad política independiente; la nación es un conjunto de individuos o de familias que tienen claros vínculos de comunidad de origen o de estirpe, de patria o de localización geográfica, de historia, de lengua, de Derecho, de costumbres y aun de indumentaria ...La pertenencia a una nación (la castellana, la catalana, la aragonesa...) se manifiesta en inclinaciones naturales y se plasma en la conservación de unas instituciones jurídicas e incluso políticas que se piensa son compatibles con la unidad de la monarquía... Id. p. 55.

territori de la Monarquia. És més, s'adverteix en els comentaris una certa assimilació del concepte de nació al d'estat.⁵

Quant a pàtria, Maravall aporta citacions on el mot sembla adquirir ja un cert valor sublimat, si bé aquestes aportacions semblen referir-se també al conjunt d'Espanya.⁶

Ara bé, algunes dades sobre el pensament polític català del XVII, com les aportades per Miquel Solé i Sanabra en la seva tesina de llicenciatura, semblen indicar una divergència clara entre els plantejaments espanyols i els catalans. Efectivament, després d'analitzar diversos fragments dels «Discursos sobre la calidad del Principado de Cataluña», del noble Francesc de Gilabert i d'Alentorn, Miquel Solé treu la conclusió que, per a Gilabert, a Catalunya existeix un consciència de personalitat diferenciada, consciència que no és pas un fenomen aïllat, sinó col·lectiu.⁷

És més, s'evidencia en aquest treball que l'enfrontament del 1640 enfortí encara més entre els catalans la idea de dues realitats oposades: Catalunya/Castella.⁸ Finalment, l'autor acaba plantejant-se fins i tot la possibilitat de parlar ja d'un primerenc nacionalisme català.⁹

5. «Lo cierto es que si bien el concepto teórico de nación falta, ... existe un intenso sentimiento de la comunidad, base de un ferviente patriotismo, que llega en algunas ocasiones a alcanzar la altura del pensamiento y da a la idea de cuerpo aplicada al Estado un neto valor político-histórico y no netamente moral como en la Edad Media». Maravall, J.A., «Teoría española del Estado en el siglo XVII (Instituto de Estudios Políticos), Madrid 1944, p. 103.

«En todo el siglo XVII se piensa que los pueblos tienen caracteres propios y que esos pueblos así diferenciados tienen gobiernos propios; pero, en rigor, lo que hace que un grupo humano sea considerado como un pueblo, y como tal dotado de un privativo carácter, es justamente la dependencia de un mismo poder. En definitiva, pues es el Príncipe el que funde en real unidad a los miembros de una República. Sólo la República con un Príncipe forma un cuerpo, y entonces, de la misma manera que aparece el Estado, aparece un pueblo». Id. p. 110.

6. Efectivament, l'esmentat historiador reproduceix un fragment d'una carta del P. Juan de Aguirre: «Por ser la doctrina de Séneca de un español (cuando no fuese por verdadera) no habría de ser impugnado por otro español, su compatriota».

I Maravall el comenta:

«Lo nacional, sea o no verdadero, hay que defenderlo por ser nacional y en virtud del lazo de copatriotismo, superior a la razón, que a ello nos une». Id. p. 105.

7. Solé i Sanabra, Miquel. «El pensament polític en la Catalunya del segle XVII: un estudi ideològic de la Revolta Catalana de 1640» (Tesina de llicenciatura), Universitat Autònoma de Barcelona, curs 1982-83. ps. 65-71.

8. «Des del punt de vista català, Castella és una realitat oposada a Catalunya. Es tracta d'un país integrat per uns homes, un espai geogràfic i unes formes de vida distintes a les pròpies. L'enfrontament bèl·lic del 1640 potenciarà aquest sentit d'oposició...», Id. p. 190.

9. «Aquest nacionalisme català primitiu no es queda en una mera evocació antropològica... el marc d'actuació de les forces polítiques i econòmiques és el definit pel Principat i Comtats de Rosselló i Cerdanya. La noció de la Monarquia Espanyola sembla restar-hi exclosa. Cal preguntar-nos si el concepte de Pàtria —empresa formulada per Pierre Vilar— és aplicable als catalans i a la Catalunya del segle XVII.

En tot cas, el que no sembla aconsellable és el rebuig de l'existència d'aquest nacionalisme català primitiu pel fet que Catalunya en l'etapa d'aparició dels moderns estats restés sense la creació del seu». I. p. 202.

Fetes aquestes consideracions preliminars i comentada la possible divergència semàntica dels vocables polítics emprats al llarg del XVII entre els escriptors catalans, d'una banda, i els altres escriptors peninsulars d'una altra —ja que si bé tots empen els mateixos mots «pàtria», «nació», etc., és molt probable que no ho facin amb la mateixa accepció— passarem a establir l'objecte d'aquest treball que és d'intentar esbrinar mitjançant l'anàlisi contextual d'alguns d'aquests mots, emprats en la seva obra, el concepte que un català clau d'aquest segle —l'advocat i historiador Narcís Feliu de la Penya i Farell— tingué de la Catalunya de la seva època i de la seva posició envers Espanya i altres països.

Tractarem, al mateix temps, d'escatir si l'anàlisi de l'obra d'aquest jurista dóna peu o no per a parlar d'un nacionalisme català en el segle XVII.

* * *

En començar aquest treball, la primera intenció era de fer només el buidat de «patria» i «nación». A mesura, però, que anava avançant vàreig observar que, més que no pas aquests, apareixen dos altres mots referits a un país: «provincia» i «reyno».

Malgrat el seu nombre, potser l'anàlisi d'aquests darrers mots no és tan bàsica com la dels primers, donat que, d'una banda, Catalunya no és un regne sinó un principat i així, «Principado», l'anomena Feliu, i d'altra banda, no es tracta tampoc d'analitzar el significat de «provincia», ja que és prou conegut el que tenia encara a l'època en qüestió. Les incorpore, no obstant, com a auxiliars de les altres dues perquè penso que poden ajudar a concretar algunes apreciacions.

Sembla, en efecte, que la freqüència d'aparició de «provincia» referint-se tant a Catalunya com a altres països reforça, en certa forma, un tractament en pla d'igualtat entre ells; igualtat suggerida també per «nación».

D'altra banda, és interessant d'observar que de l'ús donat a aquestes paraules, sembla desprendre's la idea d'una unitat espanyola no «natural». En cap de les mostres les terres de la Corona no apareixen mai com a «Reyno de España» o bé «Provincia de España» sinó, sempre, com a suma de diferents regnes i províncies.

He buidat, doncs, en les mostres escollides, totes les aparicions d'aquests quatre mots, «patria», «nación», «provincia» i «reino», intentant d'especificar en quin context ho fan. Només els he comptabilitzat quan poden considerar-se propis de l'autor, no quan pertanyen a fragments d'altres historiadors que, sovint, Narcís Feliu cita literalment.¹⁰

L'anàlisi ha estat feta sobre un total de 18 capítols. D'aquests, 6 corresponen al «Político Discurso», p. 1 a 37, 6 al «Fénix de Cataluña», p. 1 a 43, i 6 als «Anales

10. En total, a les mostres analitzades, apareix 36 vegades el mot «nación», 39 «patria», 66 «provincia» i 61 «reyno». A l'apèndix final del treball —i en forma de quadres a fi de fer-la més evident a simple vista— ve especificada la distribució d'aquests mots segons les obres, i el context on apareixen.

de Catalunya», volum III, llibre XVII, p. 1 a 27. He afegit, a més, per semblar-me representatives de la seva opinió, la dedicatòria del «Discurso» i les dels tres volums dels «Anales». No he tingut en compte la del «Fénix», ja que està signada per Martí Piles i no pas per Feliu, ni la segona del volum III dels «Anales», dedicada a la ciutat de Barcelona, no per l'autor sinó pels llibreters que costejaren l'edició. Sí que he considerat, en canvi, el «memorial» inclòs dins del fullet del «Político Discurso» donat que, si bé segons pot llegir-s'hi, va ésser presentat a la ciutat per alguns oficials tèxtils, la signatura és de l'historiador.

La mostra estudiada no és pas equivalent per a les tres obres. Donada la gran diferència de volum entre elles, els sis capítols buidats del «Discurso» representen la totalitat del llibret, mentre que els sis dels «Anales» equivalen, solament, a una ínfima part de l'obra; a més, també la mida de les pàgines és molt diferent. Penso, no obstant, que això no té massa importància ja que no es tracta d'establir una comparació entre elles, sinó d'obtenir una visió global del conjunt dels escrits de Feliu.

Caldria, potser, fer un aclariment sobre el «Fénix» ja que, per part d'alguns estudiosos, han existit dubtes sobre si atribuir la seva filiació a Martí Piles o a Feliu de la Penya. Crec que, tal com diu Pere Molas¹¹ defensant la teoria de Pierre Vilar, resulta inqüestionable avui dia que l'obra nasqués de la col·laboració dels dos homes i que, si bé Piles, —empès, segons diu, pels julians—, fou probablement l'autor principal del projecte de la Companyia, l'estil, l'erudició i el castellà, o sia, en resum, el vocabulari que ens interessa d'analitzar, foren posats per Feliu. Eliminada ja de la mostra la dedicatòria signada per Piles, sembla superflu fer una defensa de la resta de l'obra com a representativa del nostre autor.

* * *

Les edicions consultades són:

- «Político Discurso en defensa de la cierta verdad que contiene un memorial presentado a la Nobilísima Ciudad de Barcelona...» (Casa de Rafael Figueró), B. 1681, Bibl. de Catalunya, Fullets Bonsom, 2799.
- «Anales de Cataluña y epílogo breve de los progressos y famosos hechos de la Nación Catalana». 3 vol. (Imprenta de Juan Pablo Martí), B. 1709. Ateneu Barcelonès.
- «Fénix de Cataluña, compendio de sus antiguas grandezas y medio para renovarlas». Edició commemorativa del III centenari, reproduint l'original del 1683 fet a B., Imprenta de Rafael Figueró.

11. Molas i Ribalta, P., «Comerç i estructura social a Catalunya i València als s. XVII-XVIII (Ed. Curial) B. 1977, p. 88.

I. PRINCIPAT DE CATALUNYA

En base a les dades obtingudes intentarem, en primer lloc, d'aproximar-nos a la visió que l'escriptor tingué del seu país.

Dues de les denominacions que més freqüentment emprà en referir-se a Catalunya són les de «provincia» i «Principado». No són, però, massa significatives en aquest punt del treball perquè, com hem dit, ambdues tenien a l'època una accepció que ja és coneguda. A fi d'atansar-nos al pensament de Narcís Feliu, farem en primer lloc l'anàlisi d'aquells mots que poden tenir una connotació més personal i que, per tant, poden ser més il·lustratius: «patria» i «nación».

Observem, tanmateix, que mentre que «patria» fa referència tant al Principat com a Barcelona, «nación» la fa a aquest o bé a altres països, però no la fa mai a la ciutat.

NACIÓ

Tal com ve indicat en els quadres de l'apèndix final, d'un total de 36 vegades 18 es troba el mot repartit entre locucions tals com «todas las naciones del mundo», «naciones extrangeras», «Inglaterra», «Francia», etc. Les altres 18, però, al·ludeixen a Catalunya amb la denominació de «Nación Catalana» o similar. A tall de mostra, en copio ací algunes.

- «Innata es al noble y magnánimo la liberalidad. Esta a sido tan propia de la nación catalana...».¹²
- «El príncipe de Taranto... persuadía echar de su consejo y servicio a los catalanes, no fiar de la nación las plaças y quitarles con arte las que governavan, que eran todas, representándole que tenerlas en poder de la nación catalana... suspenso el ánimo, el Rei se declaró contra la nación catalana...».¹³
- «Y añadiendo materia dispuesta, al fuego que ya ardía en los coraçones de toda la nación catalana».¹⁴

Moltes més són, encara, les citacions que podrien aportar-se. Resulta evident que, per a Feliu, el seu país és una nació. Ara bé, què entén per nació?. Empra la paraula en un sentit modern, o és per a ell una manera més de denominar una regió, una zona geogràfica?.

D'entrada, i sense una anàlisi prèvia, alguns fragments en què apareixen conjuntament els mots estudiats podrien fer creure que, efectivament, l'escriptor els utilitzà indiferentment a fi de donar més riquesa al seu vocabulari.

12. «Fénix de Cataluña», p. 36.

13. «Anales de Cataluña», vol. III, p. 5.

14. Id. p. 16.

- «Consiguieron (els catalans) el imperio de tantas *provincias* y dilatados *reynos* en la tierra...».¹⁵
- «Nuestros catalanes... han enarbolado el estandarte de la fe en tan dilatadas *provincias* del Nuevo Mundo, para que no nos faltasse lo útil del comercio en aquellos *reynos*».¹⁶
- «... por la navegación, los *reynos* más distantes y *naciones* más remotas se ven y se asisten, por la navegación se participan y se hacen unos todos los frutos y partos de la tierra. Por ella no ay *provincia* falta, ni *tierra* desechada; este es el comercio que engrandeció *Roma*, enriqueció *Cartago*, pobló *Olanda*, honró a *Génova*, ilustró a *Venecia*, ennobleció *Florenca*, fortaleció *Inglaterra*, y engrandeció, enriqueció, pobló, honró, ilustró, ennobleció y fortaleció a nuestro *Principado de Cataluña*...».¹⁷

D'una banda, aquests fragments, també només una mostra d'entre molts altres per l'estil, indiquen clarament un esperit d'igualtat entre el Principat de Catalunya i altres «reynos», «provincias», «naciones» i «tierras» que, en el darrer fragment, s'identifiquen com a països respectats i admirats pels catalans de l'època.

D'altra banda, però, s'observa una barreja de nomenclatura que fa pensar que potser, efectivament, Feliu va fer servir els mots indiscriminadament, és a dir, que potser quan parla de «nación catalana» ho fa realment amb l'esperit del XVII, amb una accepció diferent del seu significat actual.

Mirarem, per tant, d'esbrinar en quin sentit va emprar la paraula. No es tracta, naturalment, de demostrar si era o no conscient de fer-ho d'una manera «moderna», sinó d'analitzar si el concepte que tenia de Catalunya podria ajustar-se a les característiques bàsiques que, en l'actualitat, es demanen a un país per a considerar-lo nació.

El problema consisteix a definir quins són aquests trets bàsics, ja que, com hem indicat en la introducció, el significat dels mots de caire polític és sovint difícil de precisar. A propòsit del tema, trobem aquests comentaris en un treball del qualificat historiador Pierre Vilar:

- «Algunes recerques portades a terme amb l'ajuda dels meus deixebles em van fer veure ben aviat la inquietant hesitació del pensament històric i sociològic davant el problema «nació»».¹⁸

I afegeix encara:

- «També la sociologia moderna és, encara més que no la història, tímida i fugissera davant el fet «nació»».¹⁹

15. «Fénix de Cataluña», p. 21.

16. «Político Discurso», fol. 5.

17. «Fénix de Cataluña», p. 30. Cal indicar que, tant ací com a la resta del treball, els subratllats són meus.

18. Vilar, Pierre, «Catalunya dins l'Espanya moderna», vol. I (Ed. 62), B. 1964, p. 36.

19. Id. p. 39.

A continuació de les consideracions fetes, Vilar esmenta diverses teories formulades a l'entorn del fet nacional.

Resulta evident que la definició d'aquest concepte és, encara avui dia, una mica problemàtica, i que no existeix una fórmula concreta i acceptada per tothom. Crec, però, que això no ens representa un problema insoluble ja que no es tracta pas aquí de trobar aquesta definició ideal, sinó d'agafar-ne una de les que actualment existeixen i comparar els seus punts bàsics amb els de la visió que Feliu de la Peña tenia del nostre país.

Amb aquesta intenció utilitzaré la d'un altre català, Rovira i Virgili, ja que crec que resulta prou completa i equilibrada com per a servir a aquest propòsit. Evidentment, no és pas la darrera que ha sorgit, però sí que és, al meu criteri, una de les millors.

Diu Rovira:

— «Què és la Nació»? Una de les teories més remarcables la dóna, al nostre entendre, Mancini: «Nacionalitat és una comunitat natural d'homes, aplegats en vida comuna per unitat de territori, d'origen, de costums i llengua, i tenint consciència d'aquesta comunitat».²⁰

Més endavant, en una divisió basada en l'anterior però més personal, concreta:

A «Els elements naturals (de la nació)... són el territori, la història, la llengua, el dret, els costums i la cultura».

B «Els elements polítics són la consciència i la voluntat».²¹

Establirem ara les comparacions entre aquesta definició de Rovira i Virgili i les dades que ens forneixen diferents fragments de les obres de Feliu de la Peña.

Quant al primer element a considerar, el territori, resulta evident la clara consciència que de la unitat d'aquest tenia l'historiador. Per a comprendre-ho així, només cal llegir unes consideracions com aquestes:

— «La división de los pueblos que están comprendidos en Cataluña y condados de Ruisellón y Cerdaña, que todo es Cataluña, ya se declaró...».²²

— «... el Principado de Cataluña, condados de Rosellón y Cerdaña, en una sola provincia componen un bello mapa, pequeño mundo o admiración del mundo».²³

Quant al segon element de la definició, la consciència d'una història pròpia, sembla gairebé innecessari d'aportar citacions concretes ja que, a més de totes les referències que poden trobar-se al P. Discurso, tota la primera part del Fénix

20. Rovira i Virgili, A. «Nacionalisme i Federalisme» (Ed. 62 i la Caixa) B. 1982, p. 93.

21. Id. p. 106.

22. «Anales de Cataluña», volum I, p. 41.

23. «Fénix de Cataluña», p. 1.

i els tres volums dels Anales són dedicats a rememorar i lloar la història del Principat. Ben aviat veiem, doncs, que en tingué plena consciència.

Referent a la llengua, esmentaré ací dos fragments prou concloents per si sols:

— «Catalán, escrivo en castellano por si saliere los límites del Principado mi discurso, no advirtiendо defectos en nuestro natural idioma. Sí, defendiéndо fueron cortos en ponderar sus excelencias nuestros catalanes, Pujades... Muntaner...».²⁴

I l'altre:

— «Siendo catalán, y natural de Barcelona, parece devia escribir esta obra en el catalán idioma; pero para que se dilaten las noticias, y por los papeles y libros que en la centuria de 1600 se han escrito en idioma castellano desdorando algunas acciones de Cataluña, deviendо manifestar su equivocación, no puedo escusar la respuesta en la lengua castellana para que igualmente se entienda el cargo y la defensa...».²⁵

Si bé la justificació pel fet d'escriure en castellà era ja un tòpic a l'època, en el cas de Feliu pot resultar creïble donat que, efectivament, el seu testament, el «memorial» inclòs en el Discurso, i els papers que no havien de sortir de l'àmbit del país, els escriu en català. A més, no es tracta ara que l'emprés, o no, sinó solament que tingués consciència d'un idioma propi.

Tampoc no falta a les mostres la referència al Dret català:

— «... bolbieron (els catalans) a solicitar la clemencia del Rey y a representarle su declarado empeño de librar al Príncipe, que juzgavan deuda de su obligación según las leyes de la patria».²⁶

— «bolbieron... al Rey, a suplicarle evitasse la execución de novedad tan contraria a las leyes y Constituciones de Cataluña».²⁷

I, en sentit equivalent,

— «(els catalans)... dieron reglas del comercio a todas las naciones del orbe».²⁸

Igualment, i en un sentit ampli, els costums i la cultura, allò que podríem denominar «la manera de ser» catalana, és també assumida per l'escriptor.

Veiem, a tall de mostra, el títol de dos capítols del Fénix:

Cap. I. «Descripción del Principado de Cataluña y *del genio y natural* de los catalanes».

Cap. IV. *Habilidad y natural inclinación* de los catalanes a las ciencias, arte de marear y mercancía».

24. «Político Discurso», carta a «los Muy Ilustres Senyores Consellers».

25. «Anales de Cataluña», vol. I, «Al letor».

26. Id. vol. III, p. 12.

27. Id. vol. III, p. 13.

28. «Fénix de Cataluña», p. 31.

Pel que fa al darrer dels elements de la definició de «nació» feta per Virgili, analitzarem si existeix en l'obra de Narcís Feliu de la Peña aquesta «consciència i voluntat de comunitat», allò que podríem definir com a sentiment de grup, de «nosaltres» davant l'estranger.

A més del reconeixement implícit que aporten tots els elements fins ara esmentats, és molt freqüent trobar l'adjectiu «nostre» en relació amb Catalunya. Només espigolant pot trobar-se ja en aquest sentit:

- «nuestro catalán». ²⁹
- «nuestro Principado». ³⁰
- «nuestro ejército» (referit al català). ³¹

D'aquesta breu anàlisi comparativa, sembla desprendre's que, realment, el concepte que Narcís Feliu tenia del país incloïa totes les característiques fonamentals que actualment es consideren necessàries per a definir una nació. Quan aquest mot és fet servir, juntament amb els altres, per referir-se a diversos països, pot resultar genèric i poc definit, però quan l'utilitza relacionant-lo amb la «nació catalana», s'evidència que l'esperit amb què ho fa és equiparable a aquell amb què ho faria un català modern.

Personalment, i deixant fins i tot de banda l'anterior anàlisi, penso que frases com les que segueixen palesen prou bé el seu nacionalisme:

- «... las acciones de la nación catalana sólo se hallavan cómo en bosquejo en sus fragmentos... y advertido quanto se minorava y menoscabava el crédito de la nación, anelava mi afecto dar a luz lo que advertia cómo en sombra, aunque me detenía la gravedad del empeño, pero movido de un mal formado librillo de un canónigo de París que tiznava el crédito de la nación en uno de sus mayores hechos... me pareció preciso, y muy de mi obligación... manifestar al universal teatro del Orbe las noticias y progresos de la nación catalana, para que se advierta, y mire cómo en espejo, el atento, recto, valeroso y constante obrar de la nación...». ³²

PÀTRIA

D'un total de 39 vegades en el conjunt de la mostra, la paraula va referida 19 d'elles a Barcelona i 20 a Catalunya

En ocasions resulta difícil, principalment en el P. Discurso, destriar quan assenyala l'una i quan l'altra i, tal vegada, alguna de les accepcions per les quals

29. «Fénix de Cataluña», ps. 8 i 18. «Político Discurso», fol. 13.

30. Id., fol. 3.

31. «Anales de Cataluña», vol. III, p. 592 (guerra de Successió, ací, els catalans auxiliats de «ingleses, olandeses y alguna Infanteria portuguesa». Id. vol. III, p. 636.

32. «Anales», vol. I, «Al lector».

m'he inclinat pot resultar discutible. De fet, però, i crec que això és el que realment importa, dues coses queden clares:

1. Dins el mot *pàtria* el nostre historiador engloba tant el país com la ciutat.
2. El sentit del mot pot ser diferent segons el refereixi a l'un o a l'altra. Barcelona és sempre la «*patria*» en el sentit més tradicional. En referir-se al Principat, en canvi, adopta sovint un significat més sublimat. És en aquest segon sentit on, al meu entendre i com abans amb «*nación*», pot entreveure's un significat equivalent al que avui té la paraula.

Una primera cita en aquest sentit la trobem ja en el Fénix:

- (Los hospitales de huérfanos y misericórdia) «... últimamente alcanzaron cumplir con la devida obligación al servicio de Dios, Rey y Patria, enseñando y corrigiendo a la juventud...».³³

És als Anales, però, on el mot «*patria*» agafa sempre la seva accepció més sublim:

Llegim en la carta «Al lector» del primer volum:

- «Consagrando el primero a Jesús, Dios y Señor Crucificado. El segundo al Rey nuestro Señor y el tercero al Principado de Cataluña para cumplir con la obligación de Dios, Rey y Patria, que ha sido el fin de mis tareas».

I també a la dedicatòria del tercer volum, «Al fidelísimo y excelentísimo Principado de Cataluña».

«... siguesse dever el reconocimiento a la patria, dedicándole este tercer tomo en manifestación de mi afecto a Dios, al Rey y a la Patria. Y como soy catalán, por natural de Barcelona, y el Principado de Cataluña sea patria general de todos los catalanes, y que han nacido en sus límites, con demostración cariñosa ofrezco este tercer tomo a la cierta protección del Principado».

És en aquestes dedicatòries a «la Pàtria, el Principat de Catalunya», on Feliu sembla donar al mot un significat similar a l'actual. No és ja la «*pàtria immediata*», el lloc on «*hom ha nascut*», com ho era a la dedicatòria del P. Discurso a la ciutat de Barcelona. Ara, la nació catalana és la «*pàtria general*» de tots els catalans, per sobre de les particulars o llocs d'origen. En aquesta accepció, és una entitat més complexa i, a la vegada, més sublim, ja que s'hi sent vinculat de la mateixa manera que a Déu i al Rei.

El fet que l'escriptor englobi dins la paraula tant el país com la ciutat i que en el primer cas ho faci amb un significat enlairat no resulta tan inhabitual com d'entrada podria semblar. De fet, ja en un autor com Despuig trobem també aquest mot emprat en les dues accepcions —si bé en les dues referit al país— una més tradicional, la terra dels avantpassats³⁴ i l'altra més sublimada, referida a la llengua pròpia de la pàtria.³⁵

33. «Fénix de Cataluña», p. 121.

34. Despuig, Cristòfor, «Los col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa», Ed. Curial, B. 1981, p.61.

35. Id. p. 63.

A més, com molt bé observa P. Vilar, els catalans del 1640 es revoltaren al crit de «Visca la terra, muira lo mal govern», on terra sembla adquirir ja una connotació patriòtica, en el sentit actual.³⁶

D'altra banda, resulta curiós que el sentit més sublimat del mot «pàtria» aparegui tan sovint, en Feliu, dins d'una trilogia. En cercar informació sobre aquesta fórmula, trobo en l'article «Pàtria i Nació», de P. Vilar:

- «Alcalà Galiano (tal com ho ha entès M. Cruz Seoane) creu que el mot pàtria està destinat a «portar amb ell» la ideologia liberal de la cèlebre fórmula «por dondequiera repetida y escrita y cantada»: la Religió, el Rei i la Pàtria...».

Continua dient Vilar:

— «Observo, a més, que la fórmula trinitària no neix el 1808. A la «respuesta pacífica» del pare Blasco al bisbe Grégoire hi ha escrit: «no negàreis en el caso presente a un Español, que amante de su religión, de su gobierno y de su patria...», cosa curiosa en una defensa de la Inquisició i, el 1798, és que «rei» era substituït per un «govern»... I es pregunta l'historiador:

— «*Si el dixé de tres termes era des d'aleshores habitual, on i des de quan és utilitzat?*».

Segueix l'article:

— «Amb tot, no es tracta d'una fórmula totalment estereotipada. Observem-ne la introducció en els documents referents a la resistència de Manresa entre el juny i el desembre de 1808... la trilogia religió-rei-pàtria no apareix sinó sis vegades (en 312 documents)...».³⁷

A la vista dels resultats d'aquestes recerques de Vilar sobre èpoques tan posteriors, penso que no deixa de resultar digne d'estudi el fet de trobar ja aquesta trilogia —Déu, Rei i Pàtria— a l'obra de Feliu de la Penya. Sembla corroborar que, efectivament, els seus conceptes eren força avançats.

36. Kamen, Henry, «La España de Carlos II» (Ed. Crítica). B. 1981, p. 134.

En un altre aspecte, és bàsicament —com hem dit— en les 9 aparicions del mot a la mostra dels «Anales» on trobem el seu sentit més «patriòtic». No sé, però, fins a quin punt pot ser això significatiu car, a part que les mostres no són equivalents —com ha quedat explicat en la introducció del treball—, la situació en què foren escrites les obres és molt diferent.

El «Político Discurso» fou escrit el 1681, dirigit al Consell de Cent i àmpliament repartit per Espanya, segons carta de Feliu a don Pedro de Aragón. El Fénix, escrit el 1683, és adreçat al rei i enviat a les principals ciutats espanyoles. Ambdues obres tenen la intenció evident d'obtenir el vist i plau per a una sèrie de peticions explicitades (avantatges per als comerciants nadius, unificació d'impostos, creació d'una ambiciosa Cia. mercantil, etc.). Els Anales, en canvi, datats el 1709, no semblen tenir altre objecte que relatar la història del Principat i enaltir els seus herois.

Aquesta diferència, doncs, pot ésser deguda al fet que el sentiment patriòtic de Feliu es desenvolupés amb el pas dels anys i dels fets històrics viscuts, però també pot ésser, senzillament, que en els Anales, en no haver de formular cap petició ni guanyar-se, per tant, la voluntat de ningú, s'expressés amb més llibertat. També pogué contribuir-hi el fet que el P. Discurso va dedicat a la ciutat de Barcelona, i als Consellers, mentre que els Anales tenen un abast més ampli.

37. Vilar, P. «Assaigs sobre la Catalunya del s. XVIII» (Ed. Curial). B. 1979, p. 155 i 156.

II CATALUNYA I ESPANYA

La idea de «l'espanyolisme» de Feliu ha estat sustentada per eminents historiadors i resultaria potser una mica atrevit refutar-los. Crec, però, que a la vista de tot el que ha estat exposat, aquesta teoria mereix ser, com a mínim, reconsiderada.

Mirarem d'analitzar què pensà l'escriptor de la unitat d'Espanya i si, malgrat tot, se sentí o no «espanyol» —no en el sentit clàssic de pertànyer a la península ibèrica, naturalment, sinó en el sentit modern del mot— i integrat en una «pàtria general» superior encara a la catalana.

De les 66 vegades que trobem «provincia», 41 fan referència a Catalunya, 17 a altres països que venen especificats en el quadre, 4 a terres de la Corona Catalano-aragonesa i 4 a diverses zones d'Espanya amb expressions tals com «provincias y reynos de España» i «reynos y provincias de Castilla». Igualment, les 61 aparicions de «reyno» es reparteixen entre: 16 per a d'altres països, 2 pel conjunt del regne d'Aragó, 37 per a diferents terres de la Corona i 6 per a les dues seqüències del paràgraf anterior i per a «Reynos de la Monarquía española», «reynos de Castilla» i, una vegada, «reyno de Castilla».

El conjunt d'Espanya no apareix, doncs, mai com a «reyno» o «provincia», sinó sempre com a suma de diferents regnes i províncies. D'altra banda, només en dues ocasions és anomenat com un tot el Regne d'Aragó i tan sols una el de Castella.

Cal tenir en compte, naturalment, que sovint, en emprar aquests mots l'autor es refereix a èpoques molt anteriors i que potser ell mateix considera aquests conceptes com a ja defassats. Això no obstant, també en el cas de Catalunya comença la narració des del principi dels temps i això no li impedeix d'anomenar sempre el conjunt del territori com a «Principado» o «provincia». Una sola vegada, trobem en els Anales la curiosa expressió «reynos y Condado de Barcelona».

Com ben aviat veiem, ni Espanya, ni el Regne d'Aragó, ni Castella, semblen ésser per a Feliu unitats indivisibles, com sí que ho és, en canvi, el Principat.

Tampoc, com ja ha estat dit, no apareix mai la monarquia espanyola com a pàtria. He trobat, això sí, un fragment on els espanyols són anomenats com a «nación». Es tracta, però, com pot veure's, de dues nacions separades, «catalanes» i «españoles», no pas d'una sola.

— «El cuidado de todas las naciones más políticas de Europa, como españoles, italianos, alemanes, franceses y otros, fue descuido de la nación catalana que siempre supo obrar pero jamás escribir...».³⁸

De fet, no he trobat cap fórmula definitiva d'Espanya. Potser una d'escaient, i que recull tot el que ha estat dit, podria ser la de la dedicatòria del segon volum dels Anales:

38. «Anales de Cataluña», vol. 1, «Al lector».

- «A la Sacra, Católica y Real Magestad de nuestro amado Señor y Monarca Carlos Segundo, Conde de Barcelona y *Rey de los reynos de la Monarquía española*».

La fórmula, crec, porta implícita la pluralitat de l'Estat. Permet pensar que Feliu considerava Espanya, no com a una unitat indivisible, sinó com a suma de diversos països.

Malgrat tot, i tornant al suposat espanyolisme, existeixen també a les mostres algunes expressions que podrien donar-li suport:

- «...que todos los españoles sómonos iguales en la firmeza i adelantamientos de la cathólica».³⁹
- «...vanidad en que damos todos los españoles».⁴⁰

I més encara,

- ...y lo peor es aún a nuestra España...».⁴¹

Personalment no ho crec gaire probable, donat que les cites que podríem aportar en aquest sentit són molt poques comparades amb les moltes que demostren la seva consciència de catalanitat. A més, les dues primeres poden molt bé tenir un significat ampli i referir-se a la «Hispania» romana, i l'última, que podria tal vegada resultar més significativa, «nuestra España», apareix qualificada com a cli-xé pel doctor Vilar en el seu treball sobre el vocabulari polític del 1.808.⁴² Efectivament, veiem que l'esmentada expressió apareix ja als Col·loquis de Despuig. No sembla ésser, doncs, una frase personal de Feliu ni, per tant, massa indicativa del seu pensament.

De fet, si hom llegeix atentament el capítol en qüestió, el pensament de Feliu resulta força transparent:

Diu, en efecte:

- «...Tomamos exemplo de otras naciones... no le despreciamos de Francia, que con tener pocas lanas y malas, tiene impedida la entrada de nuestros paños en sus reynos, cómo consta de nuestra Constit: 12 lib. 4, tit. 22 de Commertiis (cierto és no la impediera si en España no le *dieran* la materia para que los franceses trabajassen con pérdida *nuestra*)».⁴³

Creo que només observant aquesta curiosa redacció queda ben clar qui són per a Feliu «ells» i «nosaltres».

Cal remarcar que les aparents expressions d'espanyolitat no apareixen a les mostres dels Anales. Com en el cas de «patria», però, es fa difícil saber si això

39. «Fénix de Cataluña», p. 7.

40. «Político Discurso», fol. 14.

41. Id., fol. 32.

42. Pierre Vilar, «Assaigs sobre la Catalunya...», p. 144.

43. «P. Discurso», fol. 33. En el foli 23, a més, queda prou clar que els draps que no poden entrar a França són els catalans.

és degut a una evolució de la ideologia de l'autor o bé a les diferents motivacions que el portaren a escriure les obres.

En darrer lloc, i amb l'objecte de tenir encara més elements de judici, intentarem de situar el nostre escriptor en el context històric adequat a fi de conèixer fins a quin punt era o no freqüent a l'època la ideologia que li ha estat atribuïda i, per tant, probable en el seu cas.

Hem comentat ja a la introducció les aportacions fetes per Miquel Solé en el sentit de considerar l'existència generalitzada d'una oposició Catalunya/Castella. D'altra banda, però, també és cert que hi ha fets que semblen ratificar la teoria del sentiment positiu dels catalans envers Espanya.

Una d'aquestes aparents afirmacions d'«espanyolitat» la trobem en un dels fullets Bonsoms⁴⁴ del 1674, on el magistrat de la Lonja de Mar de Barcelona es dirigeix a la regent, Mariana d'Austria, queixant-se que els catalans són tractats com a estrangers a la Casa de Contractació de Cadis i que, com a tals, han de pagar per cada embarcació una dobla d'or i un dos per cent de la càrrega. El magistrat demana la revocació d'aquesta ordre i per a fonamentar la seva reclamació exposa en primer lloc la seva condició de vassalls de la Corona:

— «...el tener Cónsul en una parte, y tierra, es por las naciones que son propriamente naciones, pero no por aquellas que son immediatos vasallos de una Corona, como lo son los Cathalanes de la Real Corona de su Magestad (que Dios guarde), los quales como a propios vasallos, son, y se nombran Españoles, siendo como es indubitado que Cathaluña es España».

Segueix, però, el fullet:

— «...porque España es todo lo comprehendido de los montes Pyrneos a los Océanos (Tito Livio..., Cicerón..., Salustio..., Cornelio Tácito..., y otros que refieren Escolan...) de suerte que incluye dentro diez y siete Provincias, entre las quales hay doze Reynos, Castilla antigua, nueva, Leon, Portugal, Navarra... Luego bien se infiere, que Cathaluña es España, y que los Cathalanes son Españoles».

Explicació aquesta que sembla treure al mot «Espanya» qualsevol significat «patriòtic» i que ens remet, senzillament, al clàssic concepte de l'Espanya romana.

Al meu entendre, aquesta anècdota no fa més que confirmar la diferenciació existent entre els catalans i la resta de la Corona. A més, resulta en si mateixa prou explícita: als catalans els interessava ser considerats «espanyols».

D'una banda podien així comerciar amb Amèrica, encara que fos a través de Cadis, i d'altra banda Espanya era un bon camp per a les operacions de mercat catalanes. Llegim en aquest sentit a P. Vilar:

— La reconquesta del tràfic occidental és esbossada des d'ara a Lisboa... les embarcacions catalanes havien de servir no solament per al comerç del Principat,

44. Fullet Bonsoms 2752 (1674), Biblioteca de Catalunya, Barcelona.

sinó per a tot Espanya», «...el vi català, excedent cada vegada més mercat, és exportat a tots els ports espanyols...».⁴⁵

Cal també tenir en compte a més que va haver-hi a l'època un cert respecte per a les terres de la perifèria.

Tant és així, que segons l'historiador esmentat,

— Políticament, Carles II el seu cercle posaren igual atenció a no ferir el particularisme català, sinó, al contrari, a afalagar-lo.

I hom arriba a la paradoxa que un rei, considerat generalment com el símbol més obscur de la Decadència espanyola, és, als ulls d'un Feliu de la Penya, «el mejor Rey que ha tenido España».⁴⁶

I, efectivament, Henry Kamen ens confirma que era molt diferent l'opinió que sobre el rei tenien a Madrid.⁴⁷

D'altra banda, P. Molas —en un article on amplia els seus anteriors treballs sobre la pretesa represa del 1680— compara la realitat econòmica catalana de l'època amb la d'altres territoris peninsulars i apunta que si bé seria discutible assegurar que va haver-hi una recuperació econòmica ibèrica franca i decidida si pot parlar-se com a mínim dels inicis d'una política de reforma econòmica més o menys accentuada segons el territori, que seria més palpable a la perifèria i que comportaria a Catalunya l'existència entre els contemporanis de Narcís Feliu d'una consciència i d'una voluntat de desvetllament econòmic.⁴⁸

S'evidencia, doncs, que efectivament els catalans havien assolit una bona situació dins d'Espanya i que, més que no pas separar-se'n, els interessava en aquell moment intervenir en la política a fi d'obtenir més poder i més beneficis. Quan, anys després, arribà la Guerra de Successió, amb l'Arxiduc a Barcelona, és força raonable que els catalans somniessin, més que no pas a separar-se, a situar ací la capital i a imposar-se des d'ací a Espanya.⁴⁹

Opina el doctor Vilar que durant la guerra de Successió,⁵⁰ els catalans no tan sols intentaren de dominar Espanya, en lloc de desinteressar-se'n o separar-se'n, sinó que se sentiren més espanyols que mai. Puntualitza també que s'ha d'enten-

45. Vilar, P. «Catalunya dins l'Espanya moderna», vol. II, p. 385.

46. Id. vol. II, p. 414.

47. Kamen, Henry, «La guerra de Sucesión en España, 1700-1715» (Ed. Grijalbo). B. 1974, ps. 38-39.

48. Molas i Ribalta, P. «A tres-cents anys del Fénix de Cataluña. Recuperació i reformisme econòmic sota Carles II», revista Pedralbes, núm. 3 (1983), ps. 147-174.

49. No he trobat cap esment de Feliu en aquest sentit, però, de fet, en el III volum dels Anales si que hi podem llegir una carta que sembla confirmar aquesta idea. Es tracta de la missiva inclosa al començament del volum, després de la de l'autor, i dirigida a la «Excelentíssima ciudad de Barcelona» pels llibreters que costejaren l'edició:

«... Le ofrecemos a V. Exc. (Barcelona) no sólo por Patria común de los catalanes, si también de los naturales de la Corona de Aragón...», «Madre tan gloriosa de los españoles es V. Exc...», «... Logrando valiente darle la corona, mantenersela victoriosa de todos sus enemigos y excluir al Conde de Foix... como consta de la exclusión de Francia, de la aclamación y defensa de nuestro Invicto Monarca en su real arribo y, año 1706, en el asedio de esta Capital de España».

50. Vilar, P. «Catalunya dins...», vol. II, p. 413.

dre aquí «Catalunya» com el grup dirigent de Narcís Feliu. Personalment, m'inclino a pensar que no forçosament ha d'ésser així. Que els interessés ser «espanyols» per motius econòmics no vol dir que s'hi sentissin. Em sembla molt suggerent que mai en cap de les obres de Feliu, que va ser, al cap i a la fi, un dels capdavanters del grup, no aparegui Espanya sota la denominació de pàtria o de qualsevulla altra indicativa d'una unitat natural. Cal recordar també que podien ser conscients que no els quedaven gaires opcions; després de tots els conflictes bèl·lics que en els darrers temps havien suportat, és factible que comprenguessin que intentar una escissió, tenint els veïns que tenien, no passava d'ésser una utopia.

La història, d'altra banda, no indica que existís, el XVII, aquest sentiment d'espanyolitat. Es fa difícil de creure que els catalans de l'època fossin tan inconstants en el seu sentiment nacional com per, en el curs d'uns pocs anys, establir tractes amb França i proclamar Lluís XVIII Comte de Barcelona, sentir-se de bell nou «espanyols» i, finalment, pactar amb els aliats anglo-austríacs, alçant-se a la vegada contra Espanya i contra França.

Cal recordar, tanmateix, la invitació a rendir-se, amb promeses de clemència, feta per Felip V a Barcelona el juliol del 1713 i la lluita a ultrança decidida, això no obstant, pels Tres Braços; lluita que acabarà tràgicament l'onze de setembre de l'any següent. Resulta difícil d'entendre —si hom no accepta com a mòbil un sentiment patriòtic— aquesta resistència desesperada quan ja els aliats havien abandonat el país a la seva sort i s'evidenciava que tot estava perdut. Si l'única motivació hagués estat la de l'interès econòmic aquesta resistència resultaria incompreensible.

Sembla poder-se deduir que, en realitat, allò que se sentien era catalans, amb dret a pactar amb uns o amb altres segons les conveniències polítiques o econòmiques del moment.

Resulta també curiós d'observar que, a partir de 1706, fou tota la Corona d'Aragó, el Principat, Aragó, València i Balears, la que donà suport a l'Arxiduc d'Àustria. De fet, en totes les mostres analitzades només surt dues vegades «reyno» referit al conjunt de terres de la corona catalano-aragonesa; resulta, doncs, exposat d'aventurar suposicions, però és una solidaritat que fa pensar en una consciència encara viva d'un nexa comú i que sembla anar més enllà també de les simples manifestacions econòmiques d'una classe social.

III CATALUNYA I ALTRES PAÏSOS

Quant a l'últim aspecte que ens hem proposat d'analitzar, veiem que en moltes de les cites s'observa realment una equiparació implícita del Principat amb altres nacions.

Si Catalunya és anomenada 18 vegades nació, 18 vegades també es troba el nom referit a altres països. Entre ells «Ingalaterra» i «Francia» en el P. Discurso, «ginoveses, pisanos, griegos, moros y otras naciones» en el Fénix i «españoles, italianos, alemanes y franceses» en els Anales. I, si 41 vegades és denominada

«provincia», com a tals són citats també, dintre un total de 17 referències més generalitzades, terres com «Italia», «Egipto» i «Persia». A més, tots els exemples i arguments que serviren per a il·lustrar el sentit de «nación» són igualment vàlids ara per a comprovar aquesta igualtat.

Llegim també al Fénix:

— (els catalans) - «Pruevase con las prodigiosas victorias contra franceses, italianos y otras naciones».⁵¹

Aquest paral·lelisme podria resumir-lo un fragment dels «Anales de Aragón», de Zufita, que si bé no és propi de Feliu, sí que és recollit per ell en el Fénix:

— «Desde entonces se comenzó hacer guerra entre catalanes y ginoveses, cruelísimamente, no sólo por la isla de Cardaña, pero cómo entre dos naciones, que competían el señorío del mar, aunque a juyzio de todas las naciones, eran los catalanes preferidos no sólo a los ginoveses sí a todas las otras naciones, en el uso y exercicio de las cosas marítimas».⁵²

Resulta òbvi, d'altra banda, que aquest sentiment d'igualtat que sembla desprendre's de la lectura de les seves obres, no era pas exclusiu de l'escriptor ni propi només d'un moment històric ja passat. Des del moment que els catalans de la seva època pactaren primer amb França i després amb els aliats anglo-austriacs, sembla evidenciar-se que es consideraven amb dret de fer-ho i, des del moment que el pacte els fou acceptat és que se'ls considerava amb capacitat de complir-lo.

* * *

En resum, fetes totes les consideracions que l'anàlisi dels quatre mots proposats han suggerit i exposades les reflexions suplementàries que semblaven necessàries, penso que efectivament aquestes dades permeten d'acostar-se a l'objectiu establert i donen peu a creure que, certament, Narcís Feliu era plenament conscient de quina era la seva nació i quina la seva pàtria. L'ús d'aquests mots assoleix en determinats contextos un sentit plenament modern. El Principat de Catalunya que ens presenta, pàtria general de tots els catalans i nació amb tots els trets característics i en peu d'igualtat amb altres nacions, podria ésser acceptat per qualsevol patriota actual.

D'altra banda, sembla també evidenciar-se —com ja hem comentat— que, junt amb tots els trets caracteriològics que en l'obra de Feliu permeten de definir el país com a Nació, existeix a l'ambient la consciència del dret a l'autodeterminació. No és, doncs, massa atrevit de dir que, encara que la paraula no aparegui en cap dels textos estudiats, l'època traspua ja un cert nacionalisme català en el sentit que els liberals donaren a aquest vocable.

51. «Fénix de Cataluña», p. 22.

52. Id., p. 29-30.

DADES ESTADÍSTIQUES

Fet el buidat de les mostres, el resultat esquemàtic seria aquest:

NOMBRE TOTAL D'APARICIONS DE CADA MOT

«nación»	«patria»	«provincia»	«reyno»
36	39	66	61

DISTRIBUCIÓ SEGONS LES OBRES I EL CONTEXT

NACION	P.D.	Fénix	Anales	Total
Catalunya	1	2	15	18
Altres països	4	8	6	18
Terres de la Corona catalano-aragonesa	—	—	—	—
Diferents zones d'Espanya	—	—	—	—
Conjunt d'Espanya	—	—	—	—

A més de cites tals com «todas las naciones del mundo», «naciones estrange-ras», «las otras naciones», «ricas naciones del orbe», «las naciones más remo-tas», «todas las naciones del orbe», i «belicosas naciones de Europa y Africa», trobem esmentades com a nacions:

Al P.D., «Inglaterra» i «Francia», en el Fénix, «ginoveses, pisanos, griegos, moros y otras naciones» i, en els Anales, «alarabes, españoles, italianos, alema-nes y franceses».

PATRIA	P.D.	Fénix	Anales	Total
Catalunya	7	4	9	20
Barcelona	19	—	—	19
Espanya	—	—	—	—

PROVINCIA	P.D.	Fénix	Anales	Total
Catalunya	2	9	30	41
Altres països	10	7	—	17
Terres de la Corona catalano-aragonesa	—	—	4	4
Diverses zones d'Espanya	3	—	1	4
Conjunt d'Espanya	—	—	—	—

En el recompte de «provincia», al·ludint a altres països del món, en el Fénix hi apareixen només expressions com «otras provincias más remotas», «provincias y dilatados reynos en la tierra...». En el P. Discurso, trobem anomenats com a «provincias» «Itàlia», «Egipto» i «Persia». En els Anales no he trobat cap cita en aquest sentit.

Dins l'apartat de «terres de la Corona catalano-aragonesa», es troba en els Anales una referència a les «provincias» de la Corona d'Aragó. Incloc també en aquest apartat totes aquelles terres que, en un o altre moment de la història, varen ésser dominades o conquerides pels reis d'aquesta Corona. Hi anoto, doncs, una cita a «provincias del reyno de Nápoles», i una altra en què anomena província «Calabria».

Quant a les diverses zones d'Espanya, trobem les expressions «provincias y reynos de España» en el P. Discurso i «reynos y provincias de Castilla» als Anales.

REYNO	P.D.	Fénix	Anales	Total
Altres països	11	5	—	16
Conjunt del Regne d'Aragó	—	1	1	2
Terres de la Corona catalano-aragonesa	2	7	28	37
Diverses zones d'Espanya	2	—	4	6
Conjunt d'Espanya	—	—	—	—

En el buidat de «reyno», fent referència a altres països, trobem en el P. Discurso les seqüències «reynos y provincias», «provincias y reynos del Nuevo Mundo», «ciudades y reynos», «reynos estraños», «reynos estrangeros» i, especificant més, els regnes de «Francia, Génova, Ingalaterra, Olanda, Itàlia, Florencia, Venecia». Una vegada, apareix l'expressió «reynos de Francia». En el Fénix, tenim «reynos estraños», «dilatados reynos en la tierra», «más políticos reynos del mundo» i «reynos más distantes». El tractament, referit al conjunt de la Corona d'Aragó, només és present dues vegades, una al Fénix i una als Anales.

Considero dins «terres de la Corona catalano-aragonesa», igual que he fet amb «provincia», totes aquelles que en algun moment varen pertànyer a reis d'aquesta Corona.

Troblem al Político Discurso «ciudades y reynos unidos por la conquista» (catalano-aragonesa) i «reynos de Nápoles y Sicília», i al Fénix «reynos hereditarios» (cat-arag.), «los otros reynos», «Aragón», «reyno de Nápoles», «reynos de Valencia, Mallorca, Menorca, Yvissa, Cerdeña, Córcega, Múrcia, Alicante y Cartagena».

Les 28 mencions dels Anales es reparteixen entre 17 citacions explícites, o implícites pel context, als «reynos de la Corona de Aragón», altres com «provincias

del reyno de Nápoles», «reynos y Condado de Barcelona», «reyno de Navarra» (època de Carles de Viana) i «reynos de Aragón y Valencia».

Quant a les diverses zones de l'Estat, tenim en el P. Discurso «reynos de España», i en els Anales «reynos de la Monarquía española», «reynos y provincias de Castilla», «reynos de Castilla», i una vegada en singular «reyno de Castilla».

Cal dir finalment que si bé ni «provincia» ni «reino», ni «nación» ofereixen problemes seriosos d'interpretació en cap de llurs aparicions, sí que s'han presentat, en canvi, alguns dubtes en intentar escatir quan «patria» fa referència a Barcelona i quan la fa a Catalunya. L'ús d'aquest mot que en els Anales va referit sempre al Principat, 9 vegades a la mostra, resulta una mica més ambigu al Fénix i al P. Discurso. No obstant, i tal com hem indicat ja en l'apartat I, referit al Principat de Catalunya, allò que realment importa no és el nombre exacte de vegades que fa referència a la ciutat o al país, sinó el fet que és només quan agafa la segona accepció —Catalunya— quan el mot pren un significat equivalent a l'actual.